

Пятро Жаўняровіч

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (г. Мінск, Беларусь)

ПАРТРЭТНЫ НАРЫС НА СТАРОНКАХ ГАЗЕТЫ «ПЕТРЫКАЎСКІЯ НАВІНЫ»: РЭДАКТАРСКІ АНАЛІЗ

Сярод газет Гомельскай вобласці «Петрыкаўскія навіны» вылучаюцца разнастайнасцю тэматыкі, павышанай увагай да праблем жыхароў, добрай беларускай мовай. З улікам таго, што Петрыкаўскі раён – адзін з перыферычных у краіне і нягуста заселены, то наклад выдання – амаль 3,7 тыс. асобнікаў – уяўляецца даволі прыстойным.

Выразнай асаблівасцю «Петрыкаўскіх навін» з’яўляецца пастаянная прысутнасць партрэтных нарысаў, прадметам якіх «выступае асоба» [1]. Часта яны суправаджаюцца фотаздымкам, у тым ліку і каляровым, змешчаным на першай старонцы. У поле зроку журналістаў трапляюць жыхары рознага ўзросту і роду заняткаў, але працоўны і жыццёвы шлях гэтых людзей у нечым паказальны і можа быць прыкладам адданага служэння прызначэнню і сваёй малой радзіме.

Прааналізуем, як ствараецца вобраз сучасніка на прыкладзе чатырох твораў журналісткі Інгі Гіленкі, апублікаваных за апошнія два месяцы. Пры гэтым кіруемся азначэннем А. Мільчына адносна прадмета рэдактарскага вывучэння рукапісу: гэта «*рэальны вынік чытання* (г. зн. такі, якім ён меркавана будзе ў сапраўднасці) і *вынік пажаданы*, г. зн. той, які адпавядае грамадскаму прызначэнню твора» [2, с. 51]. Значыць, пры рэдактарскім чытанні прадмет рэдактарскага аналізу зводзіцца да выяўлення якасці раскрыцця журналістам прадмета партрэтнага нарыса – асобы канкрэтнага чалавека. Безумоўна, для «Петрыкаўскіх навін» галоўнай задачай з’яўляецца адлюстраванне жыцця ў Петрыкаўскім раёне, паказ такіх людзей, якія праз сваё жыццё і працу могуць лічыцца яскравымі прадстаўнікамі палескага краю.

Найбольш каларытны вобраз створаны ў нарысе «Праца – крыніца дабрачыннасці» (02.01.2019, с. 1, 2). Пасля загалоўка на першай старонцы змешчаны партрэт чалавека ў спецвопратцы са стосам ганаровых грамат: уся семантыка чорна-белага фотаздымка наладжвае на сустрэчу з працавітым чалавекам, якому не патрэбны парадны выгляд і не хапае на гэта часу (на куртцы нават засталіся нязмеценыя сняжынкi). І падводка журналісткі (першая макраструктура) адпавядае чаканаму ўражанню: «Прысадзісты, каларытны, з мазольнымі рукамі і простым душэўным норавам... Менавіта такім я ўбачыла пры сустрэчы на ферме “Заполле” Васіля Мухіна». Магчыма, у першым сказе апошні аднародны член

(простым душэўным норавам) і не варта было выкарыстоўваць, таму што гэтая якасць можа выявіцца толькі пасля стасункаў з чалавекам, яе цяжка «ўбачыць».

Другі і трэці абзацы І. Гіленка прысвячае расповеду пра сям'ю, з якой выйшаў герой нарыса, – пра бацьку і маці. Асабліва ўражвае пачатак трэцяга абзаца: «Маці пайшла з жыцця трагічна: у 1973 годзе ў час навальніцы збірала шчаўе ў полі. Калі пераходзіла канаву, маланка ўдарыла і забіла жанчыну». Зноў ёсць пытанні да канструявання выказвання: двукроп'е сігналізуе пра паведамленне прычыны трагічнай смерці, а гэта інфармацыя знаходзіцца ў наступным сказе (трэба было рабіць адзін сказ: ...ў полі, і, калі пераходзіла канаву...).

Трэцяя макраструктура нарыса – працоўная дзейнасць Васіля Мухіна (чацвёрты – шосты абзацы). Важныя словы абраны аўтаркай для пачатку: «Пасля школы Васіль вырашыў, што застанеца ў роднай вёсцы», чым падкрэслівае абдуманасць учынку, пра які ніколі не пашкадаваў. З двухгадовай службы ў арміі герой нарыса прывёз некалькі грамат. Знаходкай І. Гіленкі стала выкарыстанне сінанімічнай сувязі з пятым абзацам: «Гэта быў толькі пачатак назапашвання ўзнагарод. За 48 гадоў працоўнага стажу (Васіль Дзмітрыевіч працуе і да сёння) скарбонка з граматамі і медалямі значна пацяжэла». Нельга не адзначыць у шостым абзацы ўдалага перапляцення лёсаў чалавека і газеты, якая стала гістарычным дакументам, сведкай поспехаў героя: «Васіль Дзмітрыевіч рыхтаваўся да нашай сустрэчы і прыхапіў з сабой акрамя грамат нумар раённай газеты “За новыя рубяжы”, датаваны 4 красавіка 1972 года». Побач, дарэчы, змешчаны і фотаздымак старонкі.

У якасці чацвёртай макраструктуры выкарыстаны маналог героя нарыса (10 абзацаў). Працяжнік у якасці маркёра простае мовы прысутнічае толькі ў сёмым абзацы, а ў далейшым вербальным масіве макраструктуры сігналізуецца пра маналог шляхам выкарыстання адпаведных займеннікаў і формаў дзеяслова: «На пачатку *маёй* працоўнай дзейнасці...»; «На корманарыхтоўцы я адпрацаваў у сельгаспрадпрыемстве 18 гадоў»; «Дзеці ўсе *нашы* ў Гомелі»; «З жонкай *трымаем* вялікую гаспадарку: свінні, куры, качкі». Менавіта ў гэтай макраструктуры герой супастаўляе становішча ў сельскагаспадарчым прадпрыемстве ў савецкія часы і цяпер, з чаго вымалёўваецца не вельмі зайздросны малюнак сучаснасці: «Запчастак хапала і сродкаў на іх набыццё таксама. Цяпер перабіраем, рамантуем. Шмат валтузні, а эфекту мала»; «З жонкай пражываем у шматкватэрным саўгасным доме, разлічаным на 8 сем'яў. На жаль, сем'яў з цягам часу паменшала ў

нашым доме напалову: хто з'ехаў, а хто пайшоў з жыцця»; «Ды і не адзін я такі пенсіянер, які працуе. Засталіся да сёння ў сельгаспрадпрыемстве і вадзіцель Рыгор Шышлоў, трактарыст Васіль Іваненка». Аднак менавіта праз словы героя публікацыі характарызуецца працоўны чалавек, які не толькі клапоціцца пра сям'ю, але і разважае глабальна: «Грошы патрэбныя, бо ў нас трое дзяцей, пяцёра праўнукаў»; «Калі нашы рукі, веды патрэбны яшчэ дзяржаве, то будзем працаваць з задавальненнем».

Заклучная, пятая, макраструктура – адзін абзац аўтаркі, пачатак якога праз выкарыстанне складанага назоўніка лагічна завяршае партрэт героя: «Прыемна было пазнаёміцца з *чалавекам-эпохай*. Васіль Мухін уражае сваёй сціпласцю, самаадданасцю, шчырасцю і дабрынёй». І. Гіленка здолела праз вербальны і візуальны складнікі дасягнуць пастаўленай мэты – паказаць чалавека, які «стаў добрым прыкладам для нас і, упэўнена, будучых пакаленняў».

Другі партрэтны нарыс змешчаны пад рубрыкай «Свет наших захапленняў» (28.11.2018, с. 5). У ім журналістка малюе вобраз Дзяніса Герасіменкі ў матэрыяле «Кубанскія гусі, камерунскія авечкі і кабыла Зорка», апісваючы працу героя на прысядзібнай гаспадарцы.

Структура нарыса, да якой, верагодна, ужо прызвычалася І. Гіленка, тая ж: макраструктура-падводка, макраструктура-маналог героя і заключная макраструктура. Зноў журналістка знаходзіць арыгінальны пачатак для нарыса: «Трыццацігадоваму Дзянісу Герасіменку з Пцічы няма часу, каб начаі бабахач у World of Tanks. Ноч у гэтага маладога чалавека кароткая, бо прычынаецца ён разам са сваімі падапечнымі – шматлікімі птушкамі, што пасяліліся ў двары яго сядзібы».

Менавіта праз хатнія клопаты вымалёўваецца партрэт чалавека працавітага, неабыхавага, захопленнага падсобнай гаспадаркай, якая прыносіць і даход у сям'ю, і задавальненне для душы. «Да васьмага класа я вучыўся ў Рогу, а заканчваў школу ў Пцічы. Спецыяльнасць лесавода набыў у Барысаўскім каледжы, але ў лясной галіне не заняты. Працую ў будаўнічай брыгадзе мясцовага сельгаспрадпрыемства. Дарэчы, гэты дом па вуліцы Калгаснай нам прадаставіла ААТ “Агра-Пціч», – распавядае герой публікацыі. Праз добрую апрацоўку маналогу ўвага чытача акцэнтуюецца на самым важным: жаніцьба з жанчынай, у якой было дзіця («Ведаючы, як гэта жыць без бацькі...»); «Цяпер Даніла мне такі ж сын, як і наш Ягорка»); праца, якая прыносіць задавальненне і матэрыяльную падтрымку («Ды мы ўвогуле ўсім гэтым забяспечаны ўдасцаль, у магазіне не купляем»); клопаты пра сваіх гадаванцаў («Зорка наша добрая памочніца...»); «Дарэчы, гусі – добрыя вартаўнікі»); радасць

ад таго, што вясковыя дзеці захапляюцца жывёлай («А летам тут у нас шмат вясковых дзяцей, прыходзяць глядзець на наш “заапарк”»).

Заклучную макраструктуру з трох абзацаў аўтарка пачынае пераходам ад маналогу героя да апісання ад 3-й асобы: «“Бэць-бэць-бэць”, – загаманіў Дзяніс Віктаравіч, – і статак прыгожых самак і з закручанымі рожкамі самец хуценька падбеглі да нас і ды давай нас абнюхваць, языком далоні кранаць: ці што смачненькае прынеслі». Далей ідзе інфармацыя пра сустрэчу з кабылай – «прыгажуняй Зоркай» (тэкст суправаджаецца чорна-белым фотаздымкам гаспадара з ёй), выказваецца журналісцкае захапленне праз словы: «Ды хіба не бачна, што ў добрага гаспадара і жывёла сустракае добразычліва!» Аўтарка завяршае тэкст прамым зваротам да чытача: «Не перадаць, паважаныя чытачы, колькі добрых эмоцый мы атрымалі ў марозны і сонечны лістападаўскі дзень, калі наведаліся да Дзяніса Герасіменкі! Вось цікава: ці шмат ахвочай моладзі жыць так, у вёсцы, і трымаць вялікую гаспадарку? Здаецца, не!» Выкарыстанне ходу з пытаннем і адказам дазволіла І. Гіленцы актывізаваць чытача, прымусіць яго задумацца. А яшчэ – паўней раскрыць вобраз героя нарыса і завяршыць тэкст.

Два матэрыялы І. Гіленка примеркавала да прафесійных святаў (напрыканцы змешчаны віншаванні працаўнікам да Дня страхавых работнікаў і Дня энергетыка) і прысвяціла раскрыццю вобраза жанчыны.

Першы твор – «3 настаўніка – у “агенты”» (01.12.2018, с. 1, 2) – прысвечаны Ганне Емялянчыкавай – страхавому агенту. Загалолак, па-першае, часткова раскрывае працоўны шлях героя, а па-другое, утрымлівае пэўную інтрыгу, бо слова «агент» узятая ў двукоссе. У першай макраструктуры (тры абзацы) аўтарка падводзіць чытача да раскрыцця загалова: «Мяркую, ёсць шэраг прафесій, абраўшы якія, наўрад ці здолееш змяніць іх, паспрабаваць сябе ў іншай галіне, бо яны становяцца непадзельнымі з табой». Як бы адказваючы на магчымае пытанне, чаму ж гэта не пацвердзілася ў жыцці гераіні, у другім абзацы сказана: «Лічыце самі: трыццаць гадоў працоўнага стажу ў Снядзінскай школе не прайшлі дарэмна: напрацавала вопыт, атрымала прызнанне калектыву, які і ўзначальвала апошнія тры гады перад закрыццём школы». Другая макраструктура – чацвёрты абзац, у якім выкладзены вельмі важныя перакананні гераіні адносна сваіх землякоў: «Ганна Мікалаеўна адзначае, што зарэчанцы – людзі асаблівыя. Характэрнай рысай іх з’яўляецца добразычлівасць, велікадушнасць, цяроплівасць і вынослівасць. Вядома ж, Прыпяць не шкадавала і не шкадуе тых, хто пасяліўся на правым яе беразе. Паводка прымушала

людзей прыстасоўвацца да прыродных з’яў, не жаліцца, а выжываць». Трэцяя макраструктура (тры абзацы) – працоўная дзейнасць гераіні як страхавога агента. Аўтарка выкарыстоўвае ўдалую сувязь з папярэднім тэкстам: «Вось і Ганна Емяльянчыкава такая – выносливая і адказная», і гэтым імкнецца пераканаць чытача, што гераіня не аддзяляе сябе ад усіх зарэчанцаў. У чацвёртай макраструктуры – чарговы зварот да другой, г. зн. жадапнне паказаць цяжкасці працы палешукоў: «Не пужае жанчыну ні прыход зімы, хаця пехам даводзіцца “накручваць” шмат кіламетраў, ні нават тое, што паромная пераправа працавала апошні дзень. А як жа далей?

– Ды звычайна, на лодцы, пакуль рака не замерзне, а затым пехам, – з усмешкай адказвае жанчына». Выкарыстанне простае мовы ў канцы твора – важны элемент, ён у чарговы раз пацвярджае энтузіязм працаўніка, які прывык да разнастайных прыродных калізій.

Твор «Надае энергіі правільны курс» (22.12.2019, с. 1) – самы кароткі з разгляданых. Ён набліжаецца паводле жанру да партрэтных замалёвак і прысвечаны цеплатэхніку Ліліі Петрачэнцы. У першай макраструктуры-падводцы аўтарка зноў па-свойму падыходзіць да раскрыцця вобраза: «Напэўна не засталася ў свеце такіх “мужчынскіх” прафесій, якія не асвоілі б жанчыны. Ва ўсіх галінах жыццядзейнасці адчуваецца рука жанчыны, яе мысленне, творчы падыход і здольнасць знаходзіць варыянты для вырашэння складаных сітуацый у працоўных момантах». Гэтае сцвярджэнне лагічна суадносіцца і з гераіняй матэрыялу. Бо з другой макраструктуры (тры абзацы) чытач даведваецца, што, пасля аптымізацыі асавовага складу на керамзітавым заводзе, дзе жанчына адпрацавала энергетыкам шаснаццаць гадоў, давалося шукаць новае месца працы. Муж таксама энергетык, і таксама вымушаны быў сысці з названага завода. Два сыны працягваюць сямейную дынастыю Петрачэнкаў: звязалі свой лёс з энергетыкай. Таму выбар гераіні для нарыса невыпадковы. У трэцяй макраструктуры паказваецца праца Л. Петрачэнкі, удакладняюцца яе прафесійныя абавязкі. Напрыклад, сярод выяўленых недапрацовак карыстальнікаў цяпла называюцца «несвоечасовая рэвізія запорнай арматуры, недагляд па цеплаізаляцыі крыніц, падаючых цяпло, уцечка вады з іх». Такі прафесійны стыль фрагмента як бы пацвярджае словы з пачатку тэксту, што сёння жанчыне падуладны ўсе спецыяльнасці. Чацвёртая макраструктура завяршае тэкст, пры гэтым адзін важны факт спрыяе цэласнаму ўспрымання вобраза: «У мужчынскім калектыве Лілія Барысаўна адна, але адчувае сябе паўнаўладным спецыялістам гэтай галіны».

Правёўшы рэдактарскі аналіз чатырох партрэтных нарысаў Інгі Гіленкі, можна адзначыць іх наступныя асаблівасці.

1. Журналістка ўмее знаходзіць герояў для сваіх публікацый, каб паказаць унутраную прыгажосць палешукоў, іх уменне жыць у няпростых палескіх умовах, жаданне працаваць на малой радзіме, імкненне выконваць свае абавязкі старанна і годна.

2. Структура партрэтных нарысаў вызначаецца аўтарам у залежнасці ад выбару асобы, пры гэтым кожная макраструктура раскрывае адпаведную рысу характару, апісвае эпізод з жыцця, характаруе працоўную дзейнасць, асаблівасці паводзінаў чалавека. Не вельмі ўпісваюцца ў структуру першага і другога твораў занадта аб'ёмныя фрагменты-маналогі (10 і 11 абзацаў адпаведна), і журналістцы трэба над гэтым папрацаваць.

3. Ілюстрацыйны матэрыял (фотаздымкі) арганічна дастасоўваецца да вербальнага складніка партрэтных нарысаў, дапамагае чытачу зразумець аўтарскую задуму і ў той жа час спрыяе аўтару ў яе раскрыцці.

4. Як заўважае М. Кім, «канкрэтнае чалавечае жыццё ўяўляе шматузроўневае ўтварэнне, таму перад аўтарам стаіць звышзадача паказаць героя не проста як носьбіта пэўных сацыяльных роляў і функцый, а ў цеснай узаемасувязі з грамадска-палітычнымі, эканамічнымі і сацыяльна-псіхалагічнымі працэсамі ў грамадстве» [1]. Партрэтныя нарысы Інгі Гіленкі становяцца не толькі дакументамі-партрэтамі людзей. Дзякуючы матэрыялам не толькі вымалёўваецца супольны вобраз палескага жыхара, але і адлюстроўваецца штодзённае сацыяльна-палітычнае жыццё Петрыкаўскага раёна з яго поспехамі і праблемамі. Напрыклад, з тэкстаў можна даведацца пра недахоп спецыялістаў у сельскай гаспадарцы і недастатковы заробак працаўнікоў, пра закрыццё школ, пра скарачэнне штату на керамзітавым заводзе...

5. Моўна-стылістычная палітра нарысаў шматстайная. Выкарыстоўваючы розныя віды выкладу, Ігна Гіленка канструюе тэксты цэласныя і звязныя, у якіх выяўляецца сэнсавы стрыжань. Аднак моўныя недахопы на розных узроўнях сведчаць пра недастатковую рэдактарскую апрацоўку тэкстаў (магчыма, у штаце рэдакцыі няма карэктара). Некаторыя з хібаў адзначаны вышэй. Сярод іншых, якія «захапіла» рэдактарскае вока, можна назваць наступныя:

– калькаванне выразу: «працаваў на сумленне» – трэба «працаваў сумленна» або «працаваў як мае быць»;

– няправільная назва знака (фактычны недахоп): «Пераможца сацыялістычных спаборніцтваў» – трэба «Пераможца сацыялістычнага спаборніцтва» (у адзіночным ліку);

- недакладны выбар слова: у сказе «А птушак, як аказалася, тут зашмат» – трэба «вельмі шмат»;
- русізм: «цэсаркі» – трэба «цацаркі»;
- памылка ў кіраванні і ў склонавым канчатку назоўніка: «без сумненняў ажаніўся на жанчыне з дзіцям» – трэба «без сумненняў ажаніўся з жанчынай з дзіцем» (лепш – «з жанчынай, якая мела дзіця»);
- няправільнае сінтаксічнае афармленне ступеняў параўнання прыслоўя: «у тым ліку больш 800 – добраахвотных» – трэба «больш за 800»;
- ужыванне нехарактэрнай формы дзееспрыметніка: «недагляд па цеплаізаляцый крыніц, падаючых цяпло» – трэба «крыніц, якія падаюць цяпло»
- сустракаюцца пунктуацыйныя памылкі.

Падагульняючы сказанае, можна канстатаваць, што партрэтныя нарысы ў газеце «Петрыкаўскія навіны» характарызуюцца дасканалым выяўленнем асобы канкрэтнага жыхара раёна і, безумоўна, карыстаюцца чытацкай увагай. Менавіта такія творы ў сукупнасці становяцца абагульненым партрэтам усіх жыхароў гэтага няпростага куточка Беларусі, якім, акрамя пэўных матэрыяльных цяжкасцяў, даводзіцца пераносіць складанасці палескага жыцця. Ва ўсіх нарысах людзі не скардзяцца на лёс, яны абралі сваю жыццёвую дарогу і сумленна ідуць па ёй, выконваючы спрадвечу прызначаную ім ролю – быць сапраўдным чалавекам. Некаторыя хібы нарысаў не перакрэсліваюць працы журналісткі Інгі Гіленкі, а толькі падкрэсліваюць неабходнасць таго, каб рэдакцыйны калектыв больш увагі надаваў правядзенню моўна-стылістычнай праўкі.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Ким, М. Н. Технология создания журналистского произведения / М. Н. Ким [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http:// evartist.narod.ru/text/71.htm](http://evartist.narod.ru/text/71.htm). – Дата доступа : 10.01.2019.
2. Мильчин, А. Э. Методика редактирования текста / А. Э. Мильчин. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – М. : Логос, 2005. – 524 с.
3. Тертычный, А. А. Жанры периодической печати : учеб. пособие / А. А. Тертычный [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.textfighter.org/text2/01.php>. – Дата доступа : 10.01.2019.